

Stiske današnjega časa: od strahu k pogumu

Ljubljana, 10. oktober 2022, Atrij ZRC

umra

SVETOVNI DAN DUŠEVNEGA ZDRAVJA 2022

Medijska stigmatizacija duševnih motenj

Partnerji programa:

Sofinancer programa:

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ZDRAVJE

Medijska stigmatizacija duševnih motenj

Avtor: dr. Suzana Oreški

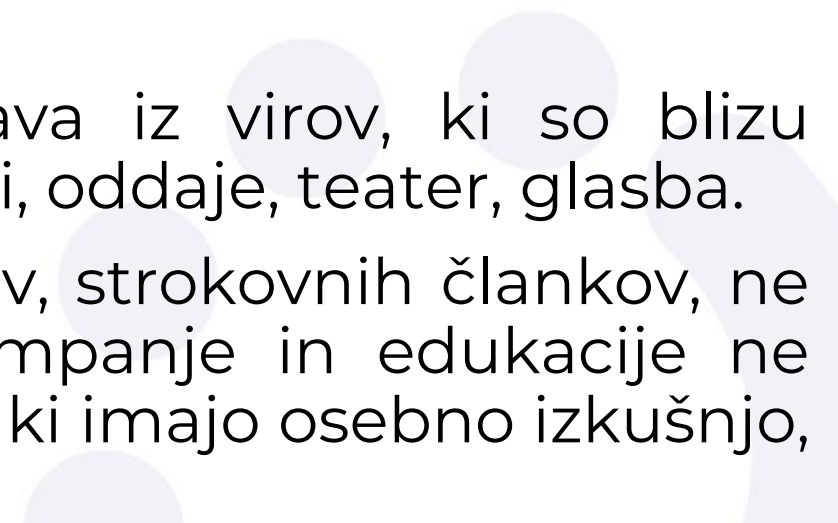
Ljubljana, 10.10.2022

Uvod

- Duševne motnje so v širši družbi še vedno močno stigmatizirane, veliko ljudi ima še vedno netočna in negativna prepričanja o duševnih motnjah.
- Dokazano je, da so medijske reprezentacije tém s področja duševnega zdravja pogosto netočne, zavajajoče in celo škodljive za razvoj služb in konceptov duševnega zdravja v skupnosti.
- Na podlagi netočnih medijskih reprezentacij ljudje doživljajo osebe z izkušnjo duševne motnje kot družbeno breme, pripisujejo jim negativne osebnostne lastnosti, kot npr. lenobo, nesposobnost, nasilje.

Vloga množičnih medijev na področju duševnega zdravja

- Množični mediji (MM) imajo dokazano pomembno vlogo pri preprečevanju in soustvarjanju negativnih prepričanj in stališč širše javnosti do duševnih motenj oz. pri ohranjanju pozitivnega odnosa družbe do duševnih motenj.
- Imajo moč vpliva na predstave, stališča in vedenja (obnašanja) javnosti do oseb s težavami v duš. zdravju in njihovih svojcev.
- Imajo moč reproduciranja, ohranjanja in vzdrževanja tako pozitivnih kot negativnih predstav o ljudeh s težavami v duševnem zdravju.
- Medijske podobe oseb s težavami v duševnem zdravju so, žal, pogostokrat napačne, nepravilne in škodljive ter zavirajo razvoj duševnega zdravja v skupnosti, krepijo predsodke in so diskriminatorno naravnani do oseb s težavami v duševnem zdravju.

- 80 % ljudi se o tematiki duš. zdravja informira prek medijev, ostalo od znancev in zdravnikov.
  - Javnost se informira, izobražuje, zabava iz virov, ki so blizu njihovemu domu: filmi, aktualni dogodki, oddaje, teater, glasba.
  - Laična javnost skorajda ne bere raziskav, strokovnih člankov, ne hodi na kongrese, seminarje, tudi kampanje in edukacije ne dosežejo širšega kroga, le posameznike, ki imajo osebno izkušnjo, svojce, simpatizerje.
-
- A decorative graphic in the bottom right corner consists of several overlapping, semi-transparent light purple circles and a large, thick, light purple arc that curves around them.

- S pomočjo medijskih orodij (zvrsti, žanri, efekti...), ki so njihova posebnost, se predelajo dogodki in izjave – gre za rekonstrukcijo zgodb in soustvarjanje nove medijske realnosti, ki tako lahko postane nov socialni oziroma družbeni konstrukt.
- Vsaka zvrst ali žanr ima svoj način upovedovanja zgodbe, svojo sporočilno vrednost, ki jo medij želi podati javnosti kot tudi tehnologijo, s katero novico (vest), oddajo ali film opremijo tako, da ima ta željen učinek na zaznavo javnosti.

Medijska stigmatizacija

Večina medijev (fiktivnih kot nefiktivnih) prikazuje osebe s težavami v duš. zdravju kot nasilne, nevarne, odvisne od drog, škodljive družbi ali pa jih upodablja kot komične infatilneže.

Izjemno problematičen je pojav „**slengizacije psihiatričnega žargona**“ „PSIHO, MANIJAK, SHIZO, DEPRA, DEBIL, PACIENT, INVALID“, kjer gre za zloraba diagnoz z namenom diskreditacije osebe ali pojava v družbi.

Sleng oz. etiketa vsebuje moralno konotacijo, negativno sodbo in neodobravanje ter je posmehljiv, šaljev, rahlo nespoštljiv in žaljev, občasno tudi vulgaren in spominja na čase, ko so posameznike s težavami v duševnem zdravju videli kot zveri, spake in frike.

Škodljivi stereotipi duševnih motenj v filmih

Nasilni portret

- škodoželjni, nagnjeni h kaznivim in nehumanim dejanjem,
- duševna motnja sama po sebi ni vzrok za nasilje, pa raziskave kažejo, da velik odstotek otrok in odraslih duševno bolne ljudi vidi kot nasilne, nevarne in nepredvidljive,
- predstave o osebah s težavami v duševnem zdravju med laično publiko so pravzaprav opisi likov »morilskih manijakov« iz medijske produkcije

FILM - Petek 13: prikaz efektov nasilja v povezavi z duševno motnjo (netočno upodabljanje)

Moč vizualnih reprezentacij: pozunanjeni posebneži

- Poleg nasilnega značaja je pogosto stereotipno prikazovanje osebe z duševno motnjo kot slaboumne, obubožane in iz družbenega dna; za duševno motnjo lahko obolijo zgolj revni.
- Res je, da se zaradi revščine duševna motnja lahko bolj poglobi, ohranja, saj ljudje zaradi nizke kakovosti življenja ne morejo ustrezno okrevati (prehrana, stanovanje, nedostopnost virov).
- Netočno upodabljanje duševne motnje → poudarja se njihov nenavadni zunanji videz ali bizarno vedenje v povezavi z duševno motnjo.
- Medijska produkcija zaradi moči vizualne reprezentacije nad občinstvom vztraja pri zavajajočih in netočnih orisih likov s težavami v duševnem zdravju.

Portret komičnega infatilneža

- Stereotipna upodabljanja se ne pojavljajo izključno v žanru grozljivk, trilerjev in dram; pogosta so tudi v komediji in otroških filmih.
- V komediji se tipično upodablja like z duševno motnjo, kot simpatično zmedene, neškodljive, preproste, nerodne, brez okusa za oblačenje, nenavadnega videza, neurejene, samske, brez socialnih stikov oz. so pri sklepanju stikov vselej osmešijo; neprestano se jim dogajajo komične prigode.
- Tudi v otroških risankah želijo poudariti nenavaden videz ali vedenje v povezavi z duševno motnjo. Liki nosijo debela očala, škilijo, jecljajo, se slinijo ali nekontrolirano smejejo in podobno.

- Upodobitve duševnih motenj v otroških filmih nosi prevladujoči in škodljivo sporočilno vrednost, in sicer; da se psihiatrična diagnoza povezuje z vedenjem, ki je sporno, dvoumno, bizarno, neumno, komično, nasilno, nehumano, ipd.
- Upodabljanje duševnih bolezni v otroških filmih je še posebej zaskrbljujoče zaradi dojemanja otrok in njihovih težav pri razlikovanju fikcije od resničnosti. Nenehno se učijo od interakcij z okoljem, ki jih obkroža; v procesu socializacije ponotranjijo stališča odraslih, šolskega sistema oz. širše družbe.

Hvala za pozornost!

Viri:

- Bryne P. Schizophrenia in the cinema. Me, Myself and Irene. *Psychiatric Bulletin*. 2000; 24(10): 364-365. Doi:10.1192/pb.24.10.364
- Butler J, Hyler, S. Hollywood Portrayals of Child and Adolescent Mental Health Treatment: Implications for Clinical Practice. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*. 2005; 14: 509-522.
- Edney, DR. *Mass Media and Mental Illness: A Literature Review*. Ontario: Canadian Mental Health Association; 2004
- Hyler SE , Gabbard GO. Homicidal maniacs and narcissistic parasites: stigmatization of mentally ill persons in the movies. *Hosp Community Psychiatry*. 1991; 42(10):1044-8. Doi: 10.1176/ps.42.10.1044.
- Kimmerle J, Cress, U. The Effects of TV and Film Exposure on Knowledge About and Attitudes Towards Mental Disorders. *Journal of Community Psychology*. 2013; 41: 931-943. Doi:10.1002/jcop.21581
- Perciful M, Meyer C. The Impact of Films on Viewer Attitudes towards People with Schizophrenia. *Curr Psychol*. 2016; 36: 483-493. Doi: 10.1007/s12144-016-9436-0.

- Oreški S. Družbeno pojmovanje duševnega zdravja: primer dveh slovenskih medijev. Doktorska disertacija. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana, 2008.
- Philo, G. Media and Mental Distress. Longman; 1st edition (May 29, 1997)
- Pirkis J, Francis C. et al.: Mental Health and Illness in the Media: A review of the literature. Canberra: Mental Health and Special Programs Branch, Department of Health and Aging, Australia. Dostopno preko http://www.mindframe-media.info/client_images/348062.pdf (15. 9. 2007).
- Rasmussen Joel, Höjjer B. Media Images of Mental Illness and Psychiatric Care in Connection with Violent Crimes: A Study of Dagens Nyheter, Aftonbladet and Rapport. Örbero: Swedish Association of Social and Mental Health (RSMH), Swedish Disability Federation and the Umbrella Project Örbero University; 2003.
- Sartorius N, Schulze H. Reducing the Stigma of Mental Illness: A Report from a Global Programme of the World Psychiatric Association. Cambridge University Press; 2005.
- Sayce, L. From Psychiatric Patient to Citizen: Overcoming Discrimination and Social Exclusion. New York: Palgrave; 2000